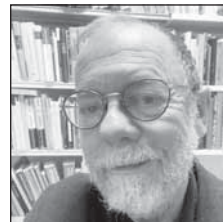
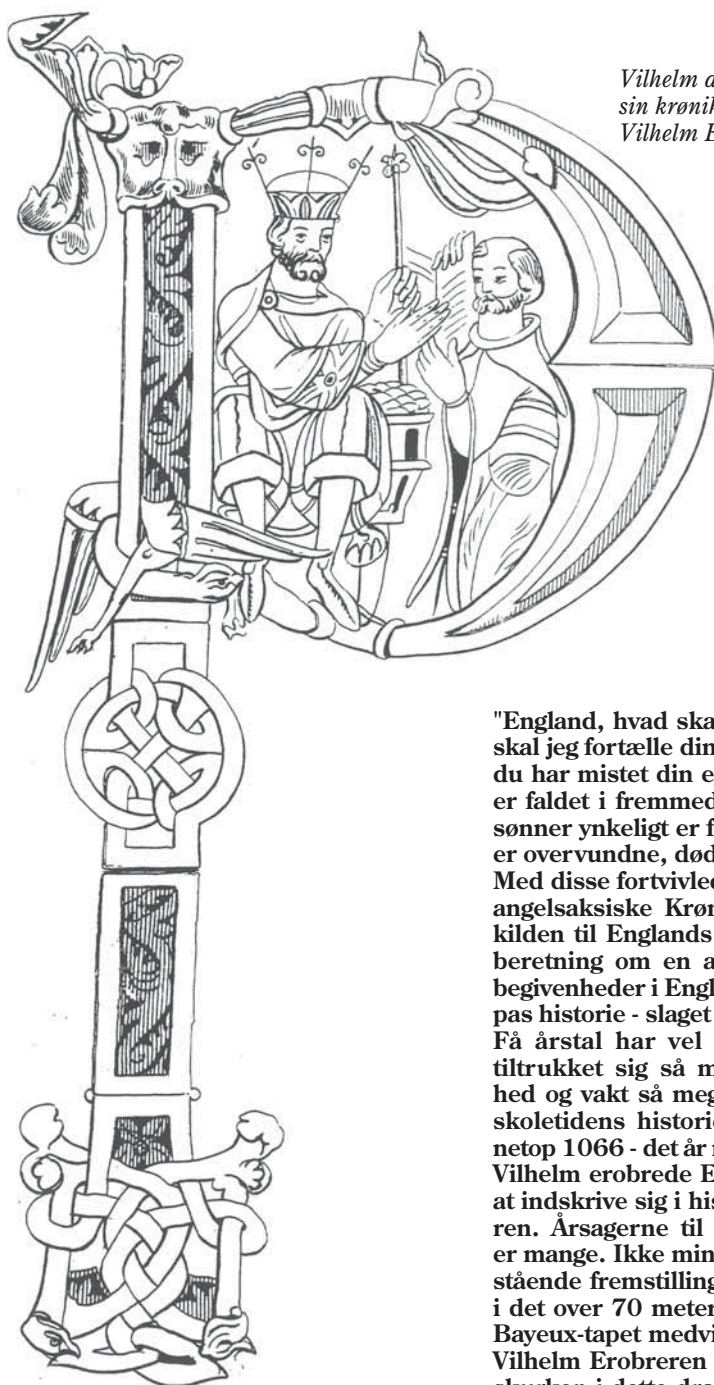

NORMANNERNE VED DEN ENGELSKE KANAL

Rejseleder:
Professor em., dr. theol
Hans J. Lundager Jensen

På denne rundrejse genoplever vi det europæiske storrige omkring Kanalen, der blev skabt af Vilhelm Erobreren ved invasionen af England i 1066 - et imponerende rige bestående af det mægtige England og det rige Normandiet.
25. juni - 3. juli 2025 (9 dage)

*Vilhelm af Jumièges overrækker
sin krønike til
Vilhelm Erobreren.*

"England, hvad skal jeg sige dig? Hvad skal jeg fortælle dine efterkommere? At du har mistet din egen konge, og at du er faldet i fremmedes hænder, at dine sønner ynkeligt er faldet, at dine førere er overvundne, døde eller forarmede!". Med disse fortvivlede ord afslutter Den angelsaksiske Krønike, der er hovedkilden til Englands tidlige historie, sin beretning om en af de mest berømte begivenheder i Englands, ja i hele Europas historie - slaget ved Hastings 1066. Få årstal har vel i historiens forløb tiltrukket sig så megen opmærksomhed og vakt så megen genkendelse fra skoletidens historieundervisning som netop 1066 - det år normannerhertugen Vilhelm erobrede England, for for altid at indskrive sig i historien som Erobreren. Årsagerne til denne berømmelse er mange. Ikke mindst har vel den enestående fremstilling af begivenhederne i det over 70 meter lange og samtidige Bayeux-tapet medvirket hertil. Vilhelm Erobreren er såvel helten som skurken i dette drama, alt afhængig af,

om det er normanniske-franske eller engelske kilder, der beskriver ham. I de normanniske kilder er Vilhelm naturligvis skildret som den kraftfulde og dygtige regent, der på én tid er retfærdig, klog og smuk. Den sidste viking! I de angelsaksiske er det et noget andet ordvalg, man benytter sig af: „Borge lod han bygge, byrden for de fattige var tung. En hård mand var kongen. Han tog fra sin undersåt mange guldmark, og dertil hundredvis af sølvpund. Disse summer fratog han sit folk yderst uretfærdigt, og hans behov derfor var ringe. Bundløst var hans begær, hans griskhed beherskede ham ganske!".

Det ovennævnte citat fra Den angelsaksiske Krønike røber til fulde den sorg og den følelse af dyb national tragedie, der ramte England og dets befolkning ved den normanniske erobring af landet, og understreger dermed en klar national modsætning mellem det gamle angelsaksiske befolkningselement og den nye fransk-normanniske herskerklasse, der kom til magten efter 1066. Denne modsætning levede længe i England, og kommer tydeligt frem i sagnet om den gode angelsakser Robin Hood, der måtte døje fredløsheden i Sherwood skovene i sin retfærdige og gode kamp mod de skrækkelige normanniske baroner, ikke mindst den onde sherif i Nottingham. Det tog lang tid for Vilhelm Erobreren at underlægge sig hele England, men han gjorde det med en forbløffende effektivitet og dygtighed, som selv hans argeste modstander måtte beundre. Han var en brutal og dygtig hersker, vel den mest fremragende i sin tid, og hans ry spredtes til alle kroge af Europa i hans egen levetid. Han skabte et nyt stor-europæisk rige omkring Kanalen, bestående af det mægtige England og det rige Normandiet, et imponerende rige adskilt af et uroligt hav, men bundet sammen i et skæbnefællesskab, hvis virkninger og efterdønninger stadig fornemmes her godt 900 år efter rigets skabelse.

Kort der viser normannernes invasion af England i 1066

Igennem historien har de franske og engelske konger skiftevis gjort krav på hinandens lande og troner. De engelske konger har i århundreder ført den franske lilje i deres våben, og sproget hos den engelske overklasse var i århundreder fransk. Dette had-kærligheds-forhold på tværs af Den engelske Kanal kan stadig aflæses i stort som småt. Massevis af drillerier om madvaner og påklædning, om moral og livsindstilling. Noget godartet, andet mere alvorligt, og alt sammen har det baggrund i et meget gammelt fællesskab i krig og i fred på tværs af Kanalen i næsten 1000 år.

1066 danner slutstenen på en meget urolig og politisk forvirret periode i Englands ældre historie, hvor keltere, romere, angelsaksere, danske og norske vikinger på skift havde erobret landet. 1066 skifter England ansigt - blikket vendes mod syd. Påvirkningerne går ikke længere som i vikingetiden over Nordsøen mod Skandinavien, men

over Kanalen mod Frankrig og den sydeuropæiske kulturkreds. Love, skikke, institutioner, sprog, byggeskik, kunst og kultur taler efter 1066 deres tydelige sprog herom. Prægtige normanniske borge, imponerende katedraler og mægtige klostre rejser sig i den særegne normanniske arkitektur på begge sider af Kanalen, og dobbeltstaten Normandiet-England blev på Vilhelm Erobrerens initiativ bundet sammen af en uhyre effektiv administration og et fremragende nyt skattevæsen: „Så nøje lod han det undersøge, at der ikke var - jeg skammer mig ved at fortælle det, men han skammede sig ikke for at gøre det - en eneste okse, en ko eller et svin til overs, som ikke blev optegnet på hans liste".

Normannernes effektivitet kan vist ikke drages i tvivl, og det er betegnende, at man kaldte de nye skrappe skattemister for "Domesday Book" - Dommedagsbogen!

I 1205 tabte kong Johan, Richard Løvehjertes yngre bror (og ofte set som en af Englands ringeste konger) Normandiet til den effektive franske kong Filip August, men de engelske konger generobrede Normandiet og genoprettede dobbeltstaten i den såkaldte Hundredeårskrig fra midten af 1300-årene til midten af 1400-årene. Englænderne tabte i sidste ende denne gigantiske krig, og fra da af hørte Normandiet permanent til den franske stat.

Den 6. juni 1944 havde feltmarskal Montgomery - hvis slægt af normannere var kommet over til England med Vilhelm Erobreren i 1066 - den personlige tilfredsstillelse, at kunne deltage i ledelsen af den amerikansk-britiske invasion af Normandiet, som skulle komme til at befri ikke blot Frankrig men hele Europa for nazismens åg.

Den berømte invasion, som i 2024 kunne fejre 80 års jubilæum, er et levende nutidigt bevis for de meget vigtige bånd, der i 1000 år har knyttet Kanalområdet sammen på godt og ondt, og som i allerhøjeste grad gør det meningsfyldt og relevant at lave en historisk studierejse til landene på begge sider af Kanalen, og se disse landes historie og kultur, som en sammenhæng i tid og rum. Netop herved, og i virkeligheden kun herved, kan man forstå den gamle normanniske kulturs enestående styrke og livskraft som noget helt unikt i Europas historie i middelalderen, samt komme tæt ind på livet af en af 1000-årenes mest fascinerende herskerskikkelser, Vilhelm Erobreren.

Og så skal vi naturligvis ikke glemme, at det hele havde sin oprindelse i vikingetidens Danmark og Norge. I året 911 overlod den franske konge i en lille kirke i Saint Claire sur Epte hertugdømmet Normandiet til den danske vikingehøvding Rollo, der således blev stamfader til et vikerigerige i Nordfrankrig, og til en herskerslægt, hvis ypperste repræsentant var Vilhelm Erobreren.

1. dag. Onsdag 25. juni

Vi mødes i Kastrup Lufthavn, hvorfra vort SAS-fly afgår kl. 8.20. Vi lander i Charles de Gaulle-lufthavnen ved Paris kl. 10.25.

Efter at bagagen er blevet udleveret kører vi nordpå langs Seinen mod Rouen. Vi skal gøre to vigtige stop undervejs.

Ved floden Epte ligger landsbyen Saint Claire midtvejs mellem Paris og Rouen. Sin lidenhed til trods er Saint Claire sur Epte et meget berømt sted i Normandiets historie. I landsbyens kirke mødtes i 911 den franske konge Karl den Enfoldige og hans mænd med vikingehøvdingen Rollo og hans hird af vikinger. Anledningen var alvorlig nok. I årtier havde danske og norske vikingeflåder banket løs på Frankrigs kyster, og stort set uantastet gået opad floderne Seinen og Loire for at plyndre og røve dybt inde i Frankrig. Paris var flere gange blevet belejret og indtaget. Den franske konges situation var efterhånden blevet desperat, og derfor udtænkte hans rådgivere en plan, som for altid ville sætte en stopper for vikingernes hærgen i Seinen. Rollo og hans mænd blev tilbudt Normandiet som et løn af Frankrig, og

Matilda's segl

med Rollo som hertug i området. Vikingerne skulle slå sig ned i det frugtbare land, dyrke jorden og forsvare den mod andre vikinger, der i fremtiden ville forsøge at skaffe sig et let bytte langs Seinens rige bredder. Karl den Enfoldiges plan kom til at virke, men det kostede den franske kongemagt kontrollen med Normandiet i de efterfølgende 300 år, hvor Rollos efterslægt med succes herskede over denne rige franske provins, og gjorde sig til suveræne fyrster i Europa. Ceremonien i kirken Saint Claire sur Epte i 911 er beskrevet i detaljer af krønikeskriveren Dudo af Saint Quentin: „Efter opfordring fra

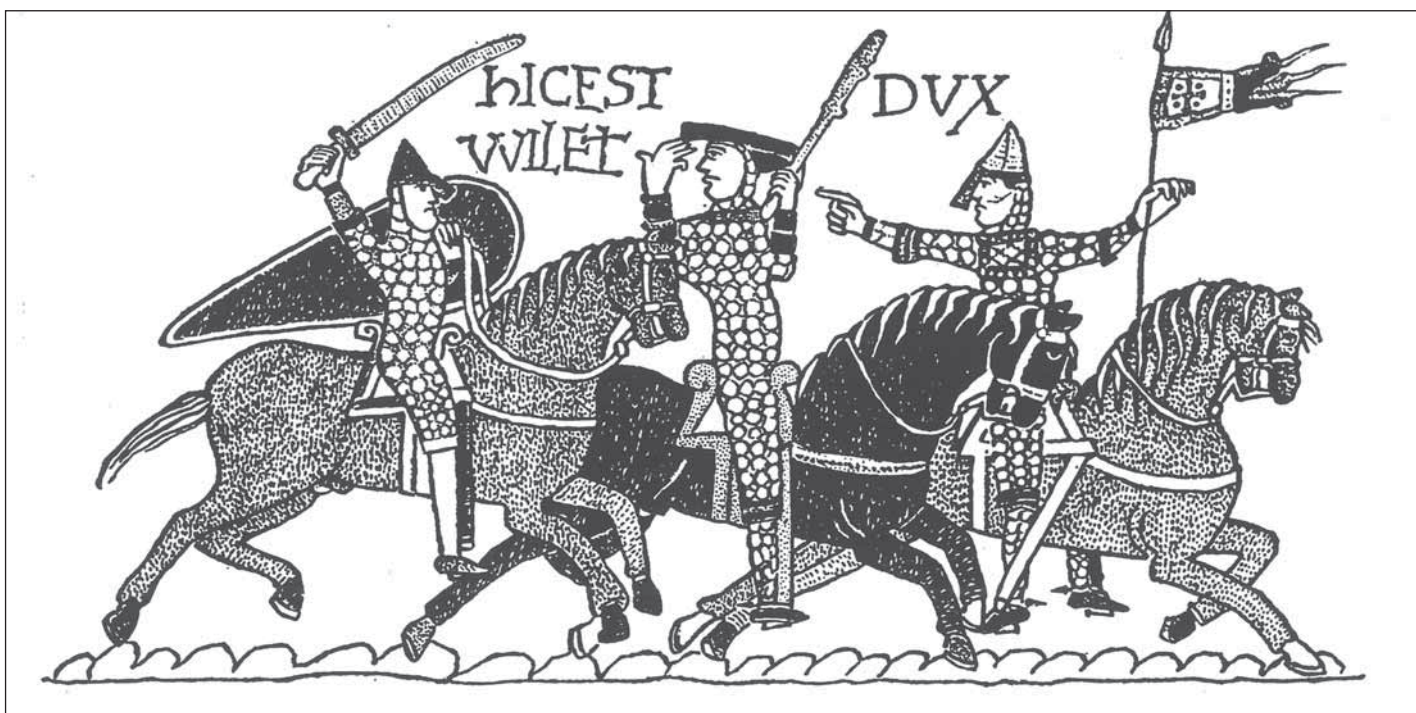
frankerne lagde Rollo sine hænder mellem kongens, hvad aldrig hans fader, bedstefader eller nogle af hans aner havde gjort over for nogen. Kongen gav da Rollo sin datter Gisla til ægtehustru og det udpegede land til frit eje fra floden Epte og ud til havet". Kirkens kor er fra 1000-tallet og et meget fint stykke arkitektur fra den tidlige middelalder. Rollo måtte efter aftalen lade sig døbe i den kristne tro i katedralen i Rouen, men det har han sikkert gjort med sindsro. Han havde erobret et rigt og frugtbart land for sig og sine mænd i kommende generationer, og det var vel i grunden nok en messe værd!

Efter besøget i kirken i Saint Claire sur Epte kører vi ned ad Seinen til byen *les Andelys*. Her skal vi besøge byens gotiske kirke samt se en af Europas allersmukkeste beliggende borgruiner *Chateau Gaillard*. Borgen klyn-ger sig til en klippe højt hævet over Seinen, og på stedet får vi en fantastisk udsigt over *Seinedalen*. Borgen blev bygget i 1196 af Richard Løvehjerte som et bolværk mod den franske konge Filip August's forsøg på at erobre Normandiet fra den engelske konge. Richard havde på sit korstog til Det hellige Land lært sig, hvordan araberne byggede borge, der var de vesteuropæiske langt overlegne. Denne borgbyggeteknik flyttede han nu op til Seinen, og derfor ligger her nu en borgruin, der kun kan sammenlignes med de fantastiske korsfarerborge i Libanon, Syrien og Israel! Alt blev indrettet efter de mest moderne principper, og i princippet var borgen uindtagelig. Så døde Richard i 1199, og broderen Johan uden Land formåede ikke at leve op til broderens krigerry. I 1204 indledte den franske konge en berømt belejring af stedet, som overgav sig et års tid derefter, med det resultat, at Normandiet atter blev en fransk provins, og den gamle dobbeltstat på tværs af Kanalen for en tid gik i opløsning. Efter dette besøg kører vi i bussen til Rouen og vort hotel.

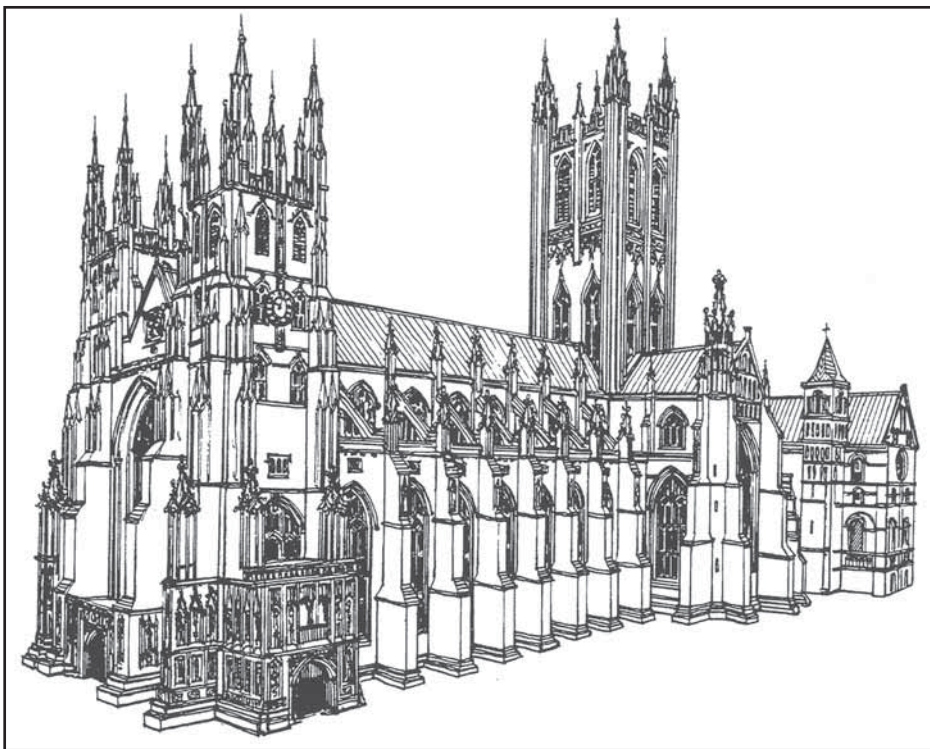
2. dag, Torsdag 26. juni

Efter morgenmaden går vi en byvandring i *Rouens* gamle kvarterer for at få et overblik over denne ædle gamle bys gadenet og bygninger.

Før 2. Verdenskrig betragtede man denne by som Frankrigs fineste arkitekturby, et levende museum af 4-5-600 år gamle bygninger. En trediedel af byen blev ødelagt under krigen, men langt det meste er bevaret med *smalle, krogede gader og en middelalderlig atmosfære*. Rouen er først og fremmest en bindingsværksby med de ældste huse bevaret helt tilbage fra 1300-årene.

Hertug Vilhelm i slaget ved Hastings (fra Bayeux-tapetet).

Canterbury-katedralen

Under byvandringen skal vi bruge særlig meget tid på at studere *Domkirken*, som er et bygværk i overdådig gotisk stil - ikke så stilren som fx katedralen i Amiens, men utrolig imponerende og sammensat af flere århundreders byggeaktivitet. I koromgangen skal vi dvæle ved nogle vigtige fyrsters grave - *Rollo*, vikingehøvdingen fra Danmark, der blev områdets første hertug, og som døde i 932, ligger her. Det samme gør hans søn og efterfølger *Vilhelm Langsværd*, der døde for morderhånd i 942, samt samt selveste *Richard Løvehjertes* hjerte, som var den sidste af de store engelske konger, der også var hertug af Normandiet.

Men kirken har meget andet at byde på: prægtige højgotiske portaler fra 1200-årene med meget fine udskæringer, rosetter, pinakler med mere, pragtfulde glasmosaikker fra 1200-årene, imponerende renæssancegrave fra Frans I's tid over ærkebisper og kardinaler og meget andet fint inventar.

I forbindelse med kirken ligger *Ærkebiskoppens Palads*, som vi betragter udefra.

Derfra vandt vi til kirken *St. Maclou*, der, som optakt til invasionen i Normandiet, der som nu er flot genopbygget, og bl.a. rummer nogle meget fine renæssancedøre. Kirken er bygget mellem 1437-1517 i den sidste af de gotiske stilarter, i Frankrig kaldet flamboyant. Bag kirken ligger det gamle pesthospital, *Aître Saint Maclou*, der blev bygget udenfor bymurene mellem 1526-33. Vi kommer ud i den indre gård, og ser det firefløjede bindingsværksanlæg, der engang husede de hundreder af stakler, der var ramt af pestens forfærdende svøbe. Bygningens facader er udsmykket med groteske dødssymboler - grinende kranier, lårben, bækkenpartier, skovle, ligkister, timeglas og meget meget mere, der skulle minde både pestramte og alle andre om den død, som ventede dem, og om at bruge resten af livet på gode og from-

me gerninger, så man stod sig bedst muligt i skærsilden og ved dommedag. Dette er en af de mest utrolige Memento Mori („husk på at du skal dø“) udsmykninger, som eksisterer i Europa overhovedet.

I gården vil der blive læst op af den danske bisp Knuds overordentlig spændende pest-

bog fra 1300-årenes midte. Heri kan man læse mange gode råd mod pest, og man får et klart indtryk af behandlingsmetoderne på et pesthospital, som det vi står i. Tre ting er det som pestoffer vigtigt at vogte sig for: For megen søvn, varme bade og kønsligt samkvem. Ligeledes var det uhyre vigtigt, at patienterne blev beskyttet mod søndenvinden, da den var skadelig og særdeles fordærvelig. Alle vinduer mod syd skal holdes lukkede, og alle mod nord åbne! Fik man et pestsår på kroppen anbefalede det for eksempel "at tage malurt, rude, lige meget af hvert, og støde disse til pulver og blande det med menneskets møg og skarn, og derefter smøre det på såret"! Pesten var en frygtelig svøbe, og den ramte alle uden hensyn til rang eller rigdom. Derfor var det vigtigt i byerne at have hospitaler, hvor man kunne isolere de ramte.

Fra pestgården bevæger vi os gennem den gamle gade *Rue Damiette*, hvor vi er omgivet af fine gamle bindingsværkshuse. Snart er vi ved den store klosterkirke *Saint Quen* som påbegyndtes i 1318, igen et fantastisk gotisk bygværk som for nylig er blevet restaureret, og derfor atter står i sin fordums middelalderlige pragt. Kirken bruges i dag som koncertrum, og rummer et af Frankrigs berømteste og største orgler.

Uden for kirken skal vi standse op ved en statue af *Rollo*, samt ved en kopi af *Jellingstenen*, skænket af Carlsbergfondet ved tusindårsjubileet for grundlæggelsen af det dansk-norske vikerigerige i Normandiet. *Det gamle klostres bygninger* er bevarede, men tjener i dag som byens rådhus.

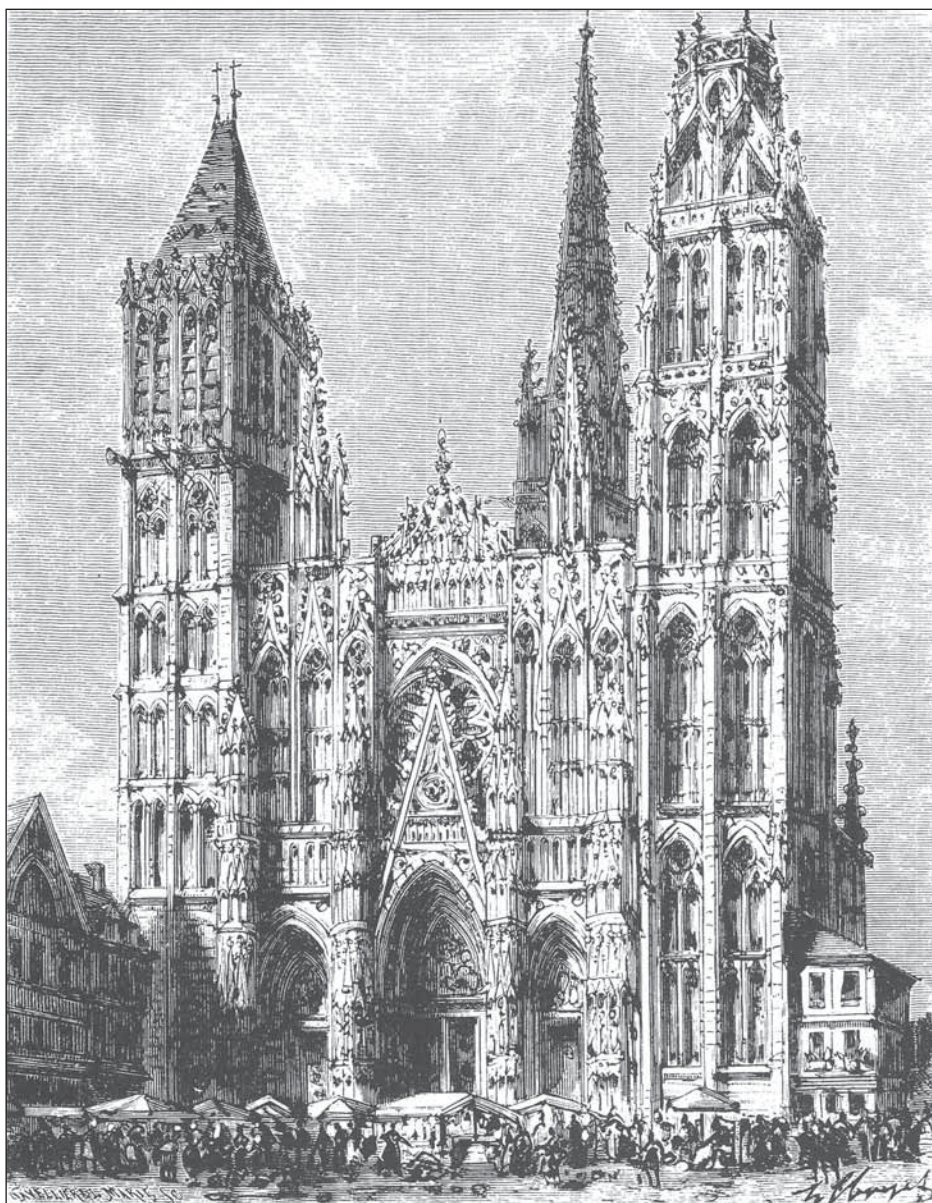
Normanniske krigere

Gennem en række spændende smågader når vi tilbage til Domkirkens vestfacade, og går herfra op ad byens gamle hovedstrøg *Ruede Gros Horloge* (Det store urs gade). Rouen er en romersk anlagt by. Det var det sidste sted, romerne kunne slå en bro over Seinen inden udløbet i Kanalen. Helt fra romertiden har "Det store urs gade" været byens hovedstrøg. Navnet kommer af et prægtigt middelalderligt ur fra 1300-årene - et af Europas ældste fungerende ure - som i dag sidder i en renæssancearkade over gaden, men som i middelalderen sad på byens rådhus, der dengang lå her midt på strøggaden. Ved uret findes nogle af det gamle Rouens allerflotteste bindingsværkshuse, som vi skal beundre under vores spadseretur op mod den gamle markedsplads, *Place Vieux-Marche*. Pladsen er i dag berømt p.g.a den spændende *moderne kirke* bygget i 1970-80'erne af arkitekten Louis Arretche som et nationalt mindesmærke og kultkirke for Frankrigs nationalhelgen *Jeanne d'Arc* på det sted, hvor hun blev brændt på bålet som heks den 30. maj 1431. I kirkens pragtfulde rum vil der blive fortalt om denne fascinerende skikkelse i Frankrigs og Europas historie, der som 19-årig måtte lade livet på dette sted, fordi hun på Guds befaling ville frelse Frankrig fra de engelske hære i hundredeårskrigen kaot. Hun sad fængslet i Rouen, hun blev forhørt i Rouen, og hun blev dømt og henrettet i Rouen, hvilket byen naturligvis er præget af. I 1920 blev Jeanne af paven ophøjet til officiel helgen i hele den katolske verden, og nationalhelgen i Frankrig. Vi skal bruge god tid på dette sted, for her er en aldeles særegen stemning, og her fornemmes historiens vingesus på det kraftigste. Med besøget i Jeanne d'Arcs kultkirke, som arkitektonisk er sammenbygget med byens *markedsaller*, hvor der sælges oste, fisk, grøntsager og meget andet godt fra landbrugslandet Normandiets bugnende marker, er byvandringen slut.

3. dag, Fredag 27. juni

Efter morgenmaden på hotellet forlader vi Rouen og kører ned langs *Seinen*. Vi følger dens mange bugtninger ud mod Kanalen, men gør et første stop ved *klosteret Jumièges* tæt på floden. Vi er kommet til et af Seine-området berømteste klosteranlæg, grundlagt i 600-årene af den hellige Sankt Philibert med hjælp fra en frankisk dronning. Dette kloster blev nådesløst plyndret og ødelagt af de mange vikingeflåder, der stod ind i Seinen efter år 841, og i lang tid lå det øde hen, men blev så genopbygget af Rollos søn, Vilhelm Langsværd, i 900-årenes begyndelse. Den nuværende klosterruin domineres af resterne af den store klosterkirke, som indviedes i påsken 1067 under overværelse af Vilhelm Erobreren, der var på hyldesttogt og triumftog i Normandiet efter sin store sejr ved Hastings året før. Vi ved en masse om Vilhelms historie og forholdene i klosteret på hans tid p.g.a skriftet "De normanniske Hertugers Bedrifter", skrevet i klosteret af en af munkene, Vilhelm af Jumièges, i årene omkring 1070.

I Vilhelm Erobrerens tid blev der skrevet mange historiske værker i de normanniske klostre, ikke mindst for at hædre den store hersker og hans forfædre. De svarer i værdi til vores egen Saxo og hans værk om

Katedralen i Rouen

danernes bedrifter, og er et pragtfuldt og uundværligt kildemateriale til normannerens historie, og i øvrigt til alt held oversat til dansk af odensehistorikeren og arkæologen Erling Albrechtsen i 1970-80'erne.

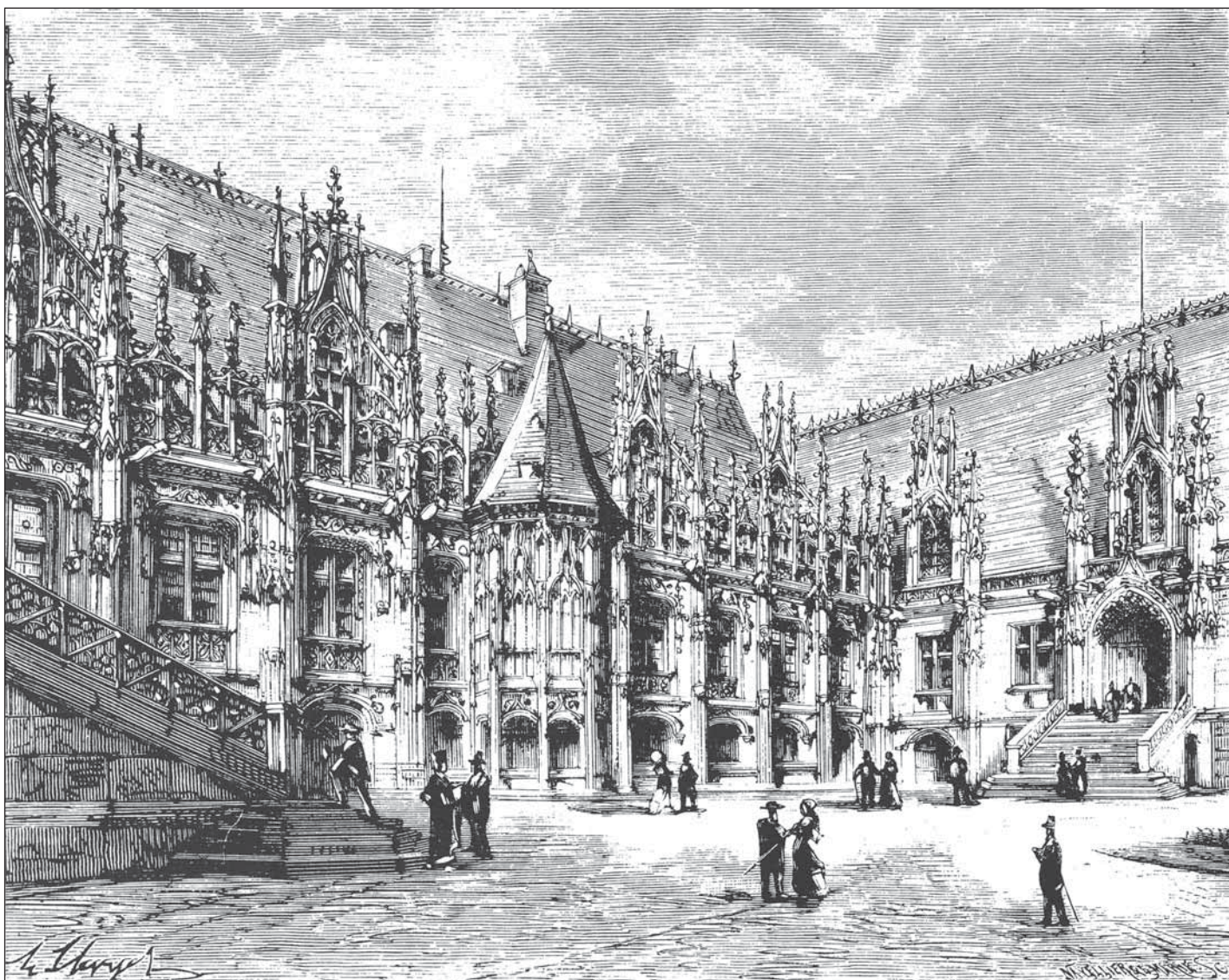
På vej væk fra klosteret og videre nordpå passerer vi den lille landsby *Yainville*, der i litteraturhistorien er kendt for at være skuepladsen for Madame Bovary's ulykkelige liv i romanen af Gustave Flaubert, der foragtede hele det daværende europæiske borgerskab p.g.a sin dengang uhorste realisme. Det kan anbefales at læse dette hovedværk i 1800-tallets europæiske litteratur som en forberedelse til rejsen.

Videre går turen langs *Seinen* i et område, som er rigt på *hundredvis af danske stednavne*. Det var her ved kysten og langs *Seinens* bredder, at de danske og norske vikinger slog sig ned, efter de havde erobret landet. Hvor mange de var, ved vi af gode grunde ikke, men stednavnematerialet indikerer, at der har været tusinder af danske udvandrere, der slog sig ned i dette pragtfulde og frugtbare land, som på mange måder minder om Jylland - blot med noget større linier i landskabet, og med en lidt bedre tempera-

tur. Normandiet er den dag i dag Frankrigs "smørhul", den store landbrugsregion, landet med mælk, ost, fløde og cremefraiche, med godt kødkvæg, med bugnende æblehave og deraf følgende cidre og calvados, og med alle mulige former for fisk, skaldyr og alle havets herligheder. Det er nemt at forstå, hvorfor danskere og nordmænd udvandrede hertil for tusinde år siden.

I det normanniske dialektsprog vidner tusinder af ord stadig om den massive nordiske påvirkning - især når det gælder ord, der har med havet, skibsfarten og fiskeriet at gøre. Man døber stadig den dag i dag normanniske drengebørn med i alt 60 navne af nordisk observans, men kun 3-4 pigenavne, hvilket viser, at det var mændene, der udvandrede fra det høje nord, de ugifte mænd, der så fandt sig en sød pige i det fremmede. Det er vel også derfor, at det danske sprog i Normandiet - i modsætning til Danelagen i England - kun overlevede to-tre generationer. Børn lærer naturligvis modersmålet, og det danske sprog er stort set uddødt før år 1000 som talesprog.

Fra bussens vinduer kan vi se de skandinaviske levn i form af *vejskilte med nordiske*

Palais de Justice, Rouen

navne, der hyppigt passerer forbi - Caudebec (den kolde bæk), Dalbec, Houlbec (Holbæk) og mange andre på bec (bæk) - Yvetot, Appetot (Æbeltoft), Daltorp, Bonnetot og mange andre på tot (toft) samt Catholme, Haguedike, la Hague (højen), Danestal, Sanvic og så videre.

Snart passerer vi *Lillebonne*, der blev grundlagt af Julius Cæsar under hans erobring af landet i 50'erne før Kristi fødsel, og opkaldt efter ham (Juliobonna = den gode Julius' by). Byen rummede i romersk tid 25.000 indbyggere, og der er gjort flere interessante arkæologiske fund, som alle er udstillede på museet i Rouen.

Ved *Tancarville* er der bygget en flot hængebro over Seinen, og via den kommer vi over til den venstre Seinebred, og kører helt ud til kysten til den hyggelige gamle havneby *Honfleur*, der ligger helt ude i Seines munding på sydsiden lige overfor den moderne storby Le Havre. I gamle dage var Honfleur den store havneby ved kanalkysten. Herfra drog driftige købmænd og opdagelsesrejsende ud i den store verden for at grundlægge franske kolonier. I 1534 grundlagde Jacques Cartier den første franske koloni i Canada, og i 1608 grundlagde bysbarnet Samuel Champlain kolonien Quebec (bemærk det nordiske navn!), og i 1682 var det de la Salles

tur til at grundlægge kolonien Louisiana ved Mississippi-floden.

I slutningen af forrige århundrede blev Honfleur kendt som de impressionistiske kunstneres foretrukne sommersted, et slags fransk svar på det danske Skagen. Det var det strålende lys, der lokkede kunstnere fra hele Frankrig op til Normandiets dejlige kyst og til Honfleur. Man mødtes på det stedlige Brøndums Hotel, nemlig hos Madame Toutain i *St. Simeon kroen*. Byen er fuldstændig bevaret, og den gamle havn med sluser, der skal holde styr på det kraftige tidevand, er fantastisk charmerende, omkranset af rækker af smalle, høje gavlhuse beklædt med skifer, for at beskytte træværket mod vind og vejr. Vi ser den smukke *Skt. Catharinakirke* opført helt i træ, en meget stor sjældenhed i Frankrig, men karakteristisk for en havneby med mange skibshåndværkstraditioner.

Derefter tager vi os tid til på egen hånd at spise frokost på en af byens mange pragtfulde restauranter, hvis speciale naturligvis er "alt godt fra havet".

Efter frokostpausen kører vi videre langs kysten mod vest, hvor vi blandt andet passerer de berømte turist- og badebyer *Trouville* og *Deauville*, der er kanalkystens svar på Cannes og St Tropez. Vi kører langs *Cote de Calvados*, efter sigende opkaldt efter et

spansk skib fra den store armada i 1588, der hed "Salvador", og som gik på grund ved kysten.

Baglandet er kendt for sin store æbleproduktion, og deraf kommer navnet på den dejlige normanniske æblebrændevin Calvados, som deltagerne på denne rejse efter al sandsynlighed på et eller andet tidspunkt vil komme til at stifte nærmere bekendtskab med.

Eftermiddagen tilbringes i *Caen*, hvor vi skal slutte dagen af med at studere de pragtfulde klosterkirker, nemlig Vilhelm Erobrerens gravkirke *St. Etienne* og hans dronning Mathildes gravkirke *Abbaye aux Dames*. Begge er opført i den prægtige normanniske stil, og er hver på deres måde fantastiske bygværker. Vilhelm gjorde Caen til sin regeringsby, byggede en stor borg, og planlagde og organiserede herfra det store togt til England i 1066. Han valgte også byen til sit gravsted, og det er en ganske særlig følelse at stå ved denne store herskers grav i klosterkirkens kor. Gennem den normanniske munk Ordrik Vital's spændende krønike kan vi komme tæt på den store Vilhelms død og begravelse i 1087, en utrolig dramatisk historie med indbyggede skandaler og dramatiske optrin, som vi vil læse op på stedet.

Efter dette drama bliver vi indkvarteret på vort hotel.

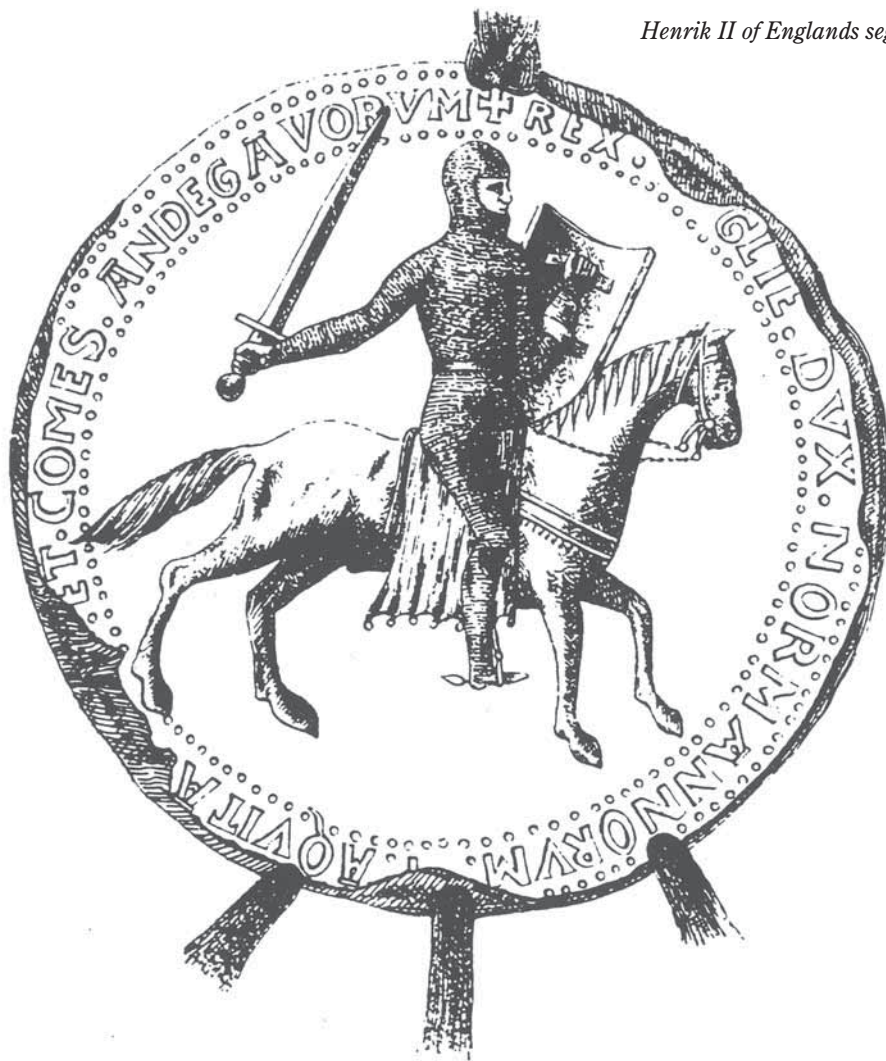
4. dag. Lørdag 28. juni

Dagen i dag bliver et absolut højdepunkt på rejsen, idet vi tidligt på dagen forlader Caen og kører mod vest til byen *Bayeux*, hvor vi skal bruge formiddagen til at se det berømte *Bayeux-tapet*. En helt fantastisk oplevelse venter os i den lille by Bayeux, som, skønt den ligger kun et par kilometer fra D-dag-kysten, forblev fuldstændig uskadt i krigens ragnarok i sommeren 1944. Byen rummer en af de allerfineste skatte fra den tidlige europæiske middelalder, nemlig et godt 70 meter langt og "kun" 1/2 meter højt broderet billedtæppe, som efter al sandsynlighed er fremstillet på biskop Odo af Bayeux's ordre i forbindelse med indvielsen af hans nyopførte katedral i byen i 1077. Meningen har vel været, at broderiet, der forestiller slaget ved Hastings og den forudgående planlægning af dette, skulle ophænges i kirken hvert år den 14. oktober for at mindes og fejre det slag, som gjorde normannerne til Englands herrer, og skaffede dem uendelige materielle fordele og stort krigerry.

For den normanniske overklasse har erobringen af England betydet enorme rigdomme og magtfulde embeder i det nyerobrede land. Biskop Odo var Vilhelm Erobrerens halvbroder, og han fik udleveret en meget stor del af Sydøstengland som tak for hjælpen ved Hastings. Slaget ved Hastings var nok en begivenhed, som den generation af normannere gerne ville fejre hvert år på årsdagen for slaget, blandt andet ved at hænge en billedfremstilling op i kirken. Odo, Vilhelm og flere andre af hovedpersonerne er jo afbildet på tapetet, så det har vel for dem været som at bladre i et af vor tids fotoalbums og sige: Kan du huske, da vi...?

Bayeux-tapetet er broderet i 8 farver, og bortset fra enderne, der har taget skade

Henrik II of Englands segl

Det store urs gade, Rouen

ved ideligt at skulle rulles ind og ud på en stok, når tapetet til dagligt skulle opbevares i kirkens skatkammer, er farverne og billederne vidunderligt bevarede. Man tror ikke sine egne øjne ansigt til ansigt med dette over 900 år gamle stykke tekstil - at det er så velbevaret, at det er så fint i farverne. Det er et veritabelt mirakel, at det ikke er gået til i krige eller ved almindelig vanrøgt. Vi ved fra skriftlige kilder, at der har været mange lignende fremstillinger af det berømte slag ved Hastings, men dette er det eneste, der har overlevet tidens tand. Foruden 2000 bogstaver, der på latin forklarer, hvad man ser i hver enkelt scene, er der i tapetet gengivet 613 mennesker, 202 heste, 55 hunde, 505 andre dyr, 37 bygninger, 41 skibe, 49 træer og meget andet, som er en guldgrube af kulturhistoriske oplysninger til en forståelse af, hvordan man gik klædt i vikingetiden, hvordan man spiste, hestenes udstyr, våben, skibenes sejl og meget meget andet.

Efter denne kolossale oplevelse holder vi frokostpause i Bayeux, og man kan på egen hånd spadsere lidt rundt i denne lille hyggelige by, og bl.a. stikke hovedet indenfor i Katedralen, hvor vesttårnene og krypten er fra Odos tid.

Efter pausen kører vi i bussen ud til den nærliggende kyst, til den berømte *Omaha Beach*, hvor de amerikanske invasionsstyrker led så store og smertelige tab på invasionsdagen den 6. juni 1944. Vi besøger den

amerikanske krigskirkegård *Saint Laurent* med næsten 10.000 marmorkors, og en fantastisk udsigt ud over skuepladsen for den dramatiske landgangsoperation.

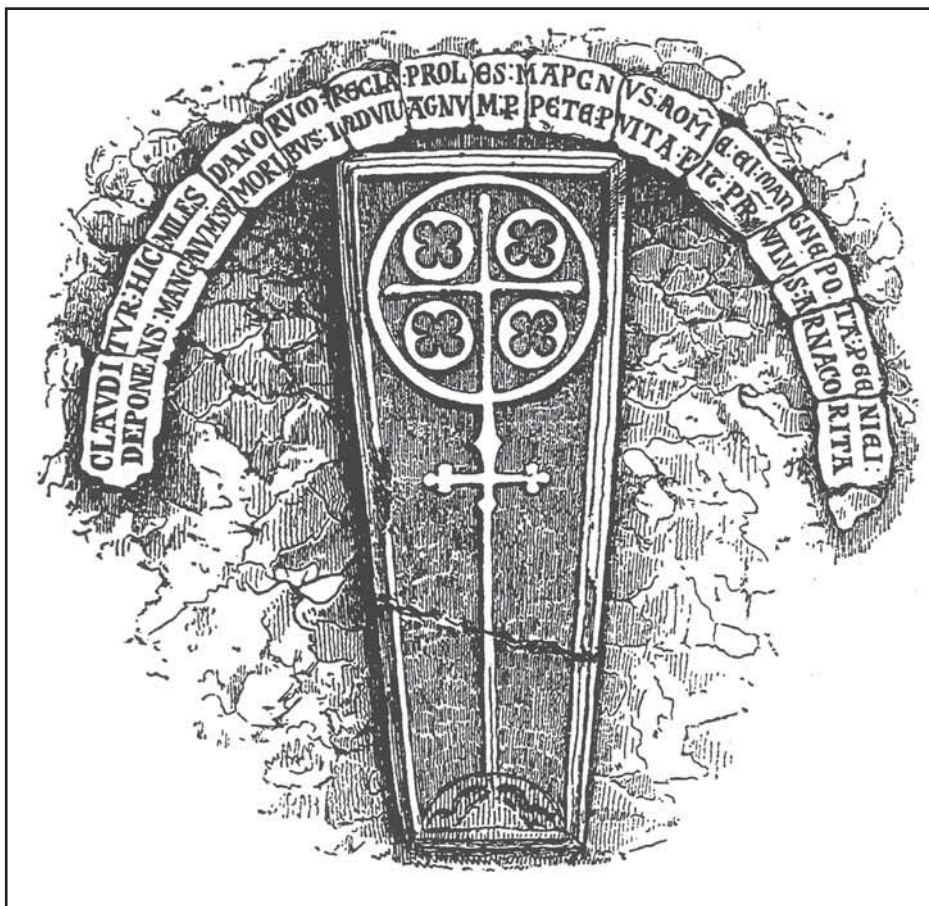
Når vi er færdige på kirkegården, stiger vi ind i bussen igen og kører langs D-dag-kysten mod øst til det engelske landgangssted *Gold Beach*. Vi skal besøge byen *Arromanches*, hvor de allierede styrker få timer efter landgangen den 6. juni om morgenen etablerede en imponerende pontonhavn, hvorigennem alle forsyninger til invasions-tropperne skulle føres, indtil man kunne sætte sig i besiddelse af de tysk-kontrollerede havnebyer Cherbourg og Rouen. Hver dag landedes der her 9000 tons materiel, alt fra olie og ammunition til Coca Cola. Den dag i dag kan man se de enorme betonklodser, som havneanlægget var sammensat af, ligge ude i vandet, og vi besøger *muséet på stranden*, der fortæller hele historien om denne imponerende krigshavn.

Fra museet kører bussen os op til et *højt udsigtspunkt*, hvorfra man kan overskue hele D-dag-kysten, og fornemme de uhyre vanskelige vilkår soldaterne havde, da de stormede i land på den skæbnsvangre morgen i 1944.

Herefter kører vi hjem til vort hotel i Caen ad kystvejen, så man rigtigt kan fornemme landskabet omkring den berømte invasionskyst.

regeringstid formåede at gøre Winchester til et af Nordeuropas fremmeste kulturelle centre. Han oprettede skoler, ansatte dygtige skribenter ved sit hof, og lod udgive mange vigtige skrifter i det angelsaksiske sprog. Takket være disse skrifter er vi godt orienteret om livet i Winchester i kong Alfreds regeringstid og senere, og på mange måder kan man sammenligne den rolle, som Winchester spillede for den engelske kultur i 800-årenes slutning, med den rolle, som Aachen spillede i 800-årenes begyndelse for kendskabet til frankerrikets historie.

De vestsaksiske konger kunne dog ikke i længden modstå den anden store bølge af danske vikingetogter ledet af Sven Tveskæg, der endelig i 1013 erobrede hele England og jog det vestsaksiske kongehus i landflygtighed. Herved blev Winchester de danske kongers hovedstad i England, og herfra regerede Sven Tveskægs søn og efterfølger Knud den Store (1016-35) over et rige, som omfattede landene omkring Nordsøen - England, Danmark og Norge. Knud blev en af Englands berømteste konger, og det bliver et absolut højdepunkt på rejsen, når vi i *Winchester Katedral* står overfor den berømte vikingekonge *Knud den Stores grav*. Hans *dronning Emma* og hans søn og efterfølger *Hardeknud* (1040-42) er ligeledes begravet her, og midt i koret skal vi dvæle en stund ved Vilhelm Erobrerens søn, Vilhelm Rufus' grav. Han efterfulgte faderen som konge af England, men døde af et vådeskud under en jagt i de nærliggende skove i år 1100. Den nuværende katedral blev indviet i 1093, og er en pragtfuld bygning i den normanniske byggestil, men dog med senere gotiske tilføjelser. Arkæologisk har man påvist, hvor Knuds palads lå, og mange andre spændende arkæologiske udgravninger i byen skal

Magnus' gravsten, kirken i Lewes

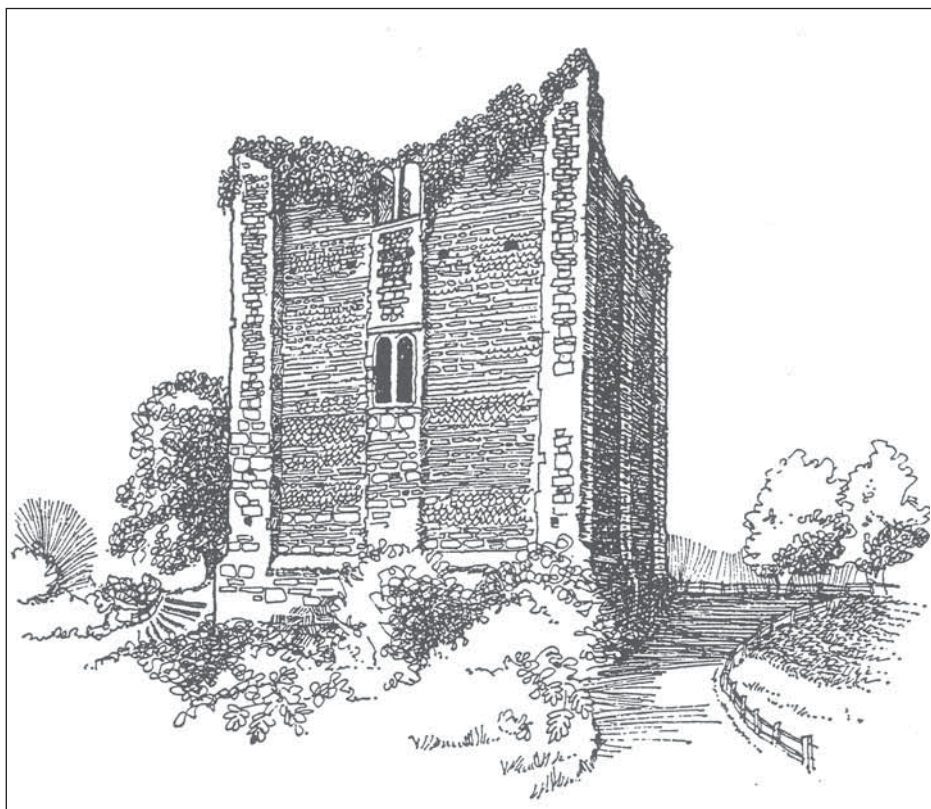
omtales under rundgangen.

Når vi har set kirken og de danske kongegrave, stiger vi ind i bussen og forlader Winchester for at køre østover.

Første stop bliver den lille fiskerby *Bosham*. Her havde Knud den Store en kongsgård, og vi besøger kirken, der har mange fine saksiske arkitekturdetaljer, og hvori en datter af Knud den Store er begravet. Kirken i Bosham er også berømt, fordi den med navns nævnelse optræder på Bayeux-tapetet. På tapetet ser man den engelske stormand Harald Godwinson gå ind i kirken i Bosham for at bede for en god overfart over Kanalen til Frankrig, og senere ser man ham spise et afskedsmåltid med venner og familie i paladset i Bosham, inden han stiger ombord i et skib i den lavtvandede bugt nedenfor kirken for at sejle til Normandiet og overgive Vilhelm Erobreren en vigtig besked fra kong Edvard Bekenderen i London. Det er hele indledningsscenen i Bayeux-tapetet, og den foregår altså i Bosham. Ikke mindst derfor er det et spændende sted at besøge.

Vi holder en pause med mulighed for at forfriske os på en af de fine pubber ved havnen, før vi atter sætter os i bussen for at køre det korte stykke til den gamle domkirkeby *Chichester*. Byen stammer fra romertiden, hvilket man den dag i dag kan se i byplanen, hvor 4 hovedgader mødes vinkelret på hinanden i byens centrum, et lille torv med byens gamle velbevarede Market Cross fra 1501. Romerne herskede i England i 400 år, og Chichester, datidens Regnum, var hovedstaden og administrationscentrum for den romerske magt i Sydengland.

Den smukke gamle by er særlig kendt for sin pragtfulde *normanniske katedral* med et meget fint inventar fra middelalder og moderne tid, sit skønne middelalderlige *hospital "Sankt Marys"* grundlagt i 1158, og stadigvæk asyl for ældre ubemidlede kvin-

Karakteristisk normannisk "keep"

der, der bor i små huse i den store gamle sygesal fra omkring 1290.

Endelig er Chichester kendt for sine mange velbevarede *byhuse i Georgian-stile* fra 1700-tallet, med fine dørpartier og hvidmalede facader.

Efter en lang dags oplevelser kører vi frem til vort hotel i Brighton.

7. dag. Tirsdag 1. juli.

Vi starter dagen med at køre til den gamle normanniske borg i byen *Lewes*, nordøst for Brighton ved floden *Ouse*. Borgen byggedes af en af Vilhelm Erobrerens allermest trofaste baroner, Vilhelm de Warrenne, der var gift med Gundrada. Hun var efter legendens udsagn datter af Erobreren og hans kone Mathilde, men det kan ikke

bekræftes endeligt af kildemateriale. Under alle omstændigheder stod de Warenne højt i den nye engelske konges gunst, og hans belønning for at have deltaget aktivt på Vilhelm Erobrerens side ved Hastings blev området omkring *Lewes*.

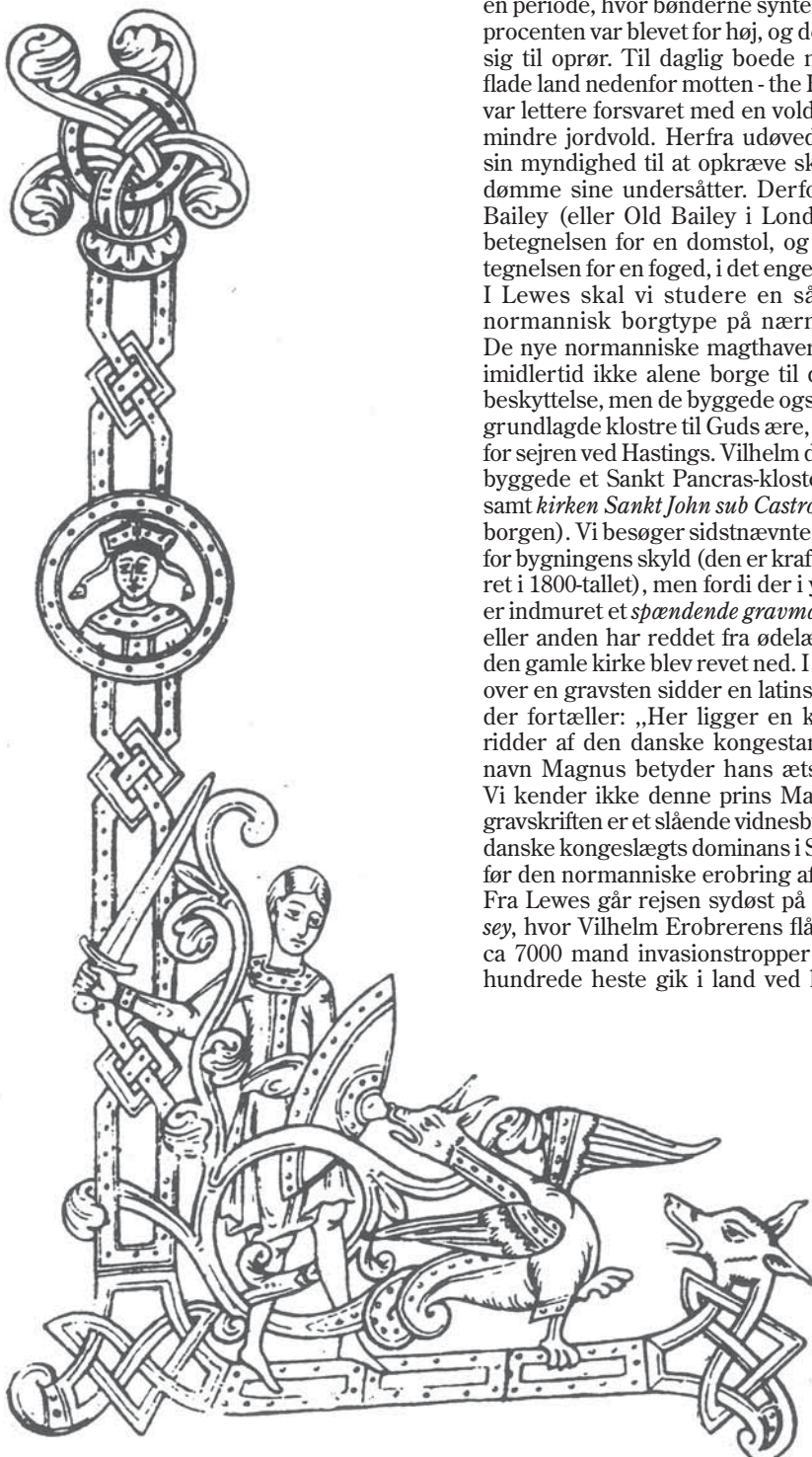
Overalt i England slog normannerne sig ned som den nye herskerklasse efter 1066. Alle byggede borge for at kunne forsvare sig mod den lokale befolkning, som de holdt i ave med brandskatning og megen brutalitet. Disse borge blev bygget efter den typiske normanniske model, som i øvrigt kan studeres i mange varianter på Bayeux-tapetet, kaldet "motten", en kunstig jordhøj med en dyb og bred voldgrav omkring, og med en træpalisade med et tårn på toppen. Effektiv, let at bygge med massevis af slavearbejdskraft til rådighed - og billig. Her kunne herremanden og hans familie gemme sig i en periode, hvor bønderne syntes, at skatteprocenten var blevet for høj, og derfor rejste sig til oprør. Til daglig boede man på det flade land nedenfor motten - the Bailey - som var lettere forsvaret med en voldgrav og en mindre jordvold. Herfra udøvede baronen sin myndighed til at opkræve skat og til at dømme sine undersåtter. Derfor er ordet Bailey (eller Old Bailey i London) blevet betegnelsen for en domstol, og "baliff" betegnelsen for en foged, i det engelske sprog. I Lewes skal vi studere en sådan tidlig normannisk borgtype på nærmere hold. De nye normanniske magthavere byggede imidlertid ikke alene borge til deres egen beskyttelse, men de byggede også kirker og grundlagde klostre til Guds ære, og som tak for sejren ved Hastings. Vilhelm de Warenne byggede et Sankt Pancras-kloster i Lewes, samt *kirken Sankt John sub Castro* (nedenfor borgen). Vi besøger sidstnævnte kirke, ikke for bygningens skyld (den er kraftigt renoveret i 1800-tallet), men fordi der i ydermuren er indmuret et *spændende gravmæle*, som en eller anden har reddet fra ødelæggelse, da den gamle kirke blev revet ned. I en halvbue over en gravsten sidder en latinsk indskrift, der fortæller: „Her ligger en kriger eller ridder af den danske kongestamme, hans navn Magnus betyder hans æts storhed". Vi kender ikke denne prins Magnus, men gravskriften er et slående vidnesbyrd om den danske kongeslægts dominans i Sydengland før den normanniske erobring af landet.

Fra Lewes går rejsen sydøst på via *Pervensey*, hvor Vilhelm Erobrerens flåde med de ca 7000 mand invasionstropper og mange hundrede heste gik i land ved halvnitiden

Angelsachsiske krigere.
(Fra et håndskrift fra det 11. århundrede)

om morgenen den 28. september 1066, som man ser det på mange livlige scener på Bayeux-tapetet. Alle har været mere eller mindre forkomne og søsyge efter nattens hårde overfart, og på tapetet vises tydeligt, at det første de gør efter landgangen er at plyndre landet for at skaffe mad til den store hær, samt bygge en borgmotte ved Hastings. Landgangen kunne foregå uden større modstand, da den engelske hær med kong Harald Godwinson i spidsen 400 kilometer længere nordpå ved Stamford Bridge uden for York netop havde slået en norsk invasionshær under ledelse af Harald Hårderåde. Englænderne ilede trætte og forkomne sydpå igen, og den 14. oktober 1066 stod slaget mellem de to hære - ikke ved Hastings som der står i historiebøgerne, men ved *Senlac Hill* 10 kilometer nordvest for Hastings. Stedet hedder i dag simpelthen *Battle*, og er et meget kønt sted med en meget stor og imponerende klosterruin. Som tak for sejren byggede Vilhelm Erobreren et kloster - som tak til Gud - på det sted han havde sejret, og det siges at klosterkirkens højalter blev lagt nøjagtigt på det sted, hvor Vilhelms rival og fjende, den engelske kong Harald Godwinson faldt i slaget. Slagmarken er tydelig markeret i det dejlige, frodige landskab, og på stedet vil vi genoplive de dramatiske begivenheder den 14. oktober 1066 ved blandt andet at læse op af de normanniske historieskrivere Vilhelm af Poitiers og Vilhelm af Jumieges skrifter, der er blevet til ganske få år efter selve begivenheden. Ved at lytte til kilderne, og ved i hovedet at huske Bayeux-tapetets dramatiske billeder af slaget, kan det store slag pludselig blive lyslevende for tilskuerne på dette i dag så fredfyldte sted.

Fra Battle kører vi mod øst ind i et fantastisk naturområde - *the Marshes* (marskegnene). I dag er det engdrag med tusinder og atter tusinder af græssende får, men i middelalderen var der vand, og kystlinien gik meget længere inde i land. På den gamle kystlinie - højt hævet over det flade marsklandskab - ligger de *gamle middelalderlige havnebyer*, som dengang var store og betydelige havnebyer ved Kanalen, men som i dag ligger langt inde i landet. Vi stopper op i den gamle havneby *Winchelsea*, som Vilhelm Erobreren gjorde til medlem af et forbund af i alt 5 søfartsbyer ved Kanalen, som skulle holde en flåde til beskyttelse af kysten - det såkaldte "*Cinque Ports*" - en organisation som stadig lever i det traditionsrige England, og hvis overhoved "the Warden" den dag i dag er en af de fornemste af den engelske konges embedsmænd. Winston Churchill havde for eksempel denne fornemme post i mange år efter, at han havde forladt premierministerposten.

Via en anden af de gamle søfartsbyer *Rye* og det naturskønne *Romney Marsh* kommer vi til den engelske kirkes hovedstad, ærkebispespejden *Canterbury*, hvor vi indkvarterer os på vort hotel.

8. dag. Onsdag 2. juli

Efter de mange kilometer vi har tilbagelagt i bussen de senere dage, vil det virke helt rigtigt, at vi tilbringer hele dagen i den pragtfulde gamle by Canterbury.

I 597 efter Kristi fødsel landede en kristen missionær ved navn Augustin på den sydenske kyst. Det lykkedes denne munk, der var udsendt af pave Gregor den Store i Rom, at kristne Ethelbert, den hedenske konge af Kent, og denne gav Augustin lov til at bygge en kirke og grunde et kloster i sin hovedstad Canterbury (kenternes borg). Derfor har Canterbury altid været den engelske kirkes hovedsæde, og ærkebiskoppen i Canterbury har altid i rang stået over ærkebiskopen i York. Men det var alligevel en ganske særlig begivenhed i byens og ærkebispesædets historie, der skulle gøre byen kendt og berømt langt omkring i den kristne verden, nemlig mordet på ærkebiskop Thomas af Becket i selve domkirken den 29. december 1170. Dette mord, der efter al sandsynlighed havde selveste kong Henrik II som bagmand, førte lynhurtigt til Thomas af Becket's helgenkåring, og han blev en af de allermest populære helgener i middelalderens Europa. Enorme skarer valfartede årligt til Canterbury fra alle dele af Europa, hvilket blandt andet gav midler til bygningen af den imponerende og pragtfulde katedral, der den dag i dag er byens juvel.

Pilgrimsrejserne til Canterbury og kulten omkring den hellige Thomas er for al eftertid uødeliggjort i Chaucers pragtfulde digt „Canterbury Tales“ fra slutningen af 1300-årene. Her får vi ikke blot gode og ret så saftige historier om utro møllekoner og andet godtfolk, men i det hele taget en let satirisk beskrivelse af helgenkulten og pilgrimsvæsenet i senmiddelalderens England. Chaucer er den første, der digter på engelsk og ikke på fransk, som jo siden 1066 havde været overklassens sprog. Derved er Chaucer en vigtig national figur i engelsk litteratur, og en spændende forfatter i det hele taget. Canterbury Tales er oversat til dansk,

Honfleur

og det kan anbefales at gøre sig bekendt med dette værk før besøget i Canterbury.

Vi bruger formiddagen til et grundigt besøg i *Katedralen*. Her er der så uendeligt meget spændende at se - kongegrave, glasmosaikker, kirkerummet med den såkaldte Corona - bygningen helt i øst hvor den hellige Thomas' relikvieskrin stod opstillet indtil reformationen, stedet hvor Thomas blev myrdet, klosteret, paladset og meget andet. Her går det let et par timer.

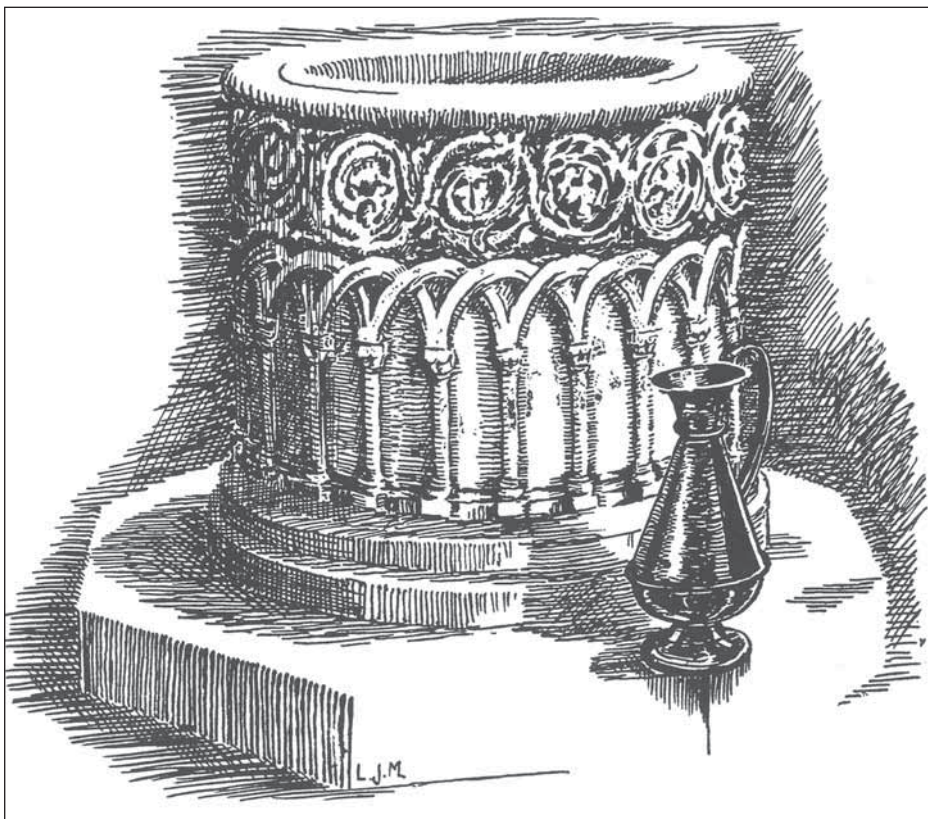
Om eftermiddagen går vi ud til byens gamle store *Sankt Augustin-kloster* uden for den gamle bymur. Klosteret her går tilbage til kristendommens allertidligste ankomst i det sydlige England i slutningen af 500-tallet og var i mange år den eneste kirke. Blandt de mange teorier om hvor Bayeux-tapetet egentlig kommer fra, peger en af dem på at

planen og tegningerne er blevet udtænkt her i dette kloster.

Resten af eftermiddagen er fri til at gå ture på egen hånd i den gamle bykerne. Her er mange dejlige gamle huse, og ved floden *Stour* ligger *Gråbrødre-klosteret*, de gamle huguenotiske væveboder og meget andet spændende. Om aftenen samles vi til en hyggelig afskedsmiddag.

9. dag. Torsdag 3. juli

Efter god tid til morgenmaden og til at pakke kufferten går vi i bussen og sætter kursen nordvestpå mod den gamle domkirkeby *Rochester*, der altid har ligget som et centralt trafikknudepunkt ved floden *Medway*, som alle må krydse på den vigtige hovedvej fra London til Canterbury og Dover og videre over til Kontinentet. Den strategisk vigtige

Døbefonten i St. Mary-kirken, Portchester

placering gjorde det nødvendigt for normannerne at bygge en stærk borg på dette sted. Den ældste borg på stedet blev anlagt af Vilhelm Erobrerens halvbroder, bisp Odo af Bayeux kort efter 1066. Denne usædvanlige mand, der som tidligere nævnt formodentlig er ophavsmanden til Bayeux-tapetet, blev efter 1066 hertug af Kent og derved Englands mægtigste mand næst efter halvbroderen Vilhelm. Hans borg blev i det tidlige 1100-tal afløst af den nu stående bygning, der uden sidestykke hører til de største og bedst bevarede af de normanniske borge i England. Vi skal ind i *borgen* og op i rummene, og får derved et fremragende billede af, hvordan den rigeste og mest magtfulde del af den normanniske overklasse ønskede at bo. Her er ikke tale om den primitive motte-borg,

men om en såkaldt "Hallkeep", altså en borg som man kunne bo i, og hvis indre var luksuriøst udstyret. Skønt det naturligvis kun er ruiner, vi går rundt i, så kan man levende forestille sig, hvordan de normanniske baroner levede og boede i årene lige efter 1100 i det land, de havde erobret en generation før. Efter frokostpausen aflægger vi besøg i *den normanniske katedral* bygget af tilkaldte franske stenmestre. Især den prægtige vestfacade fra midten af 1100-årene er et pragtfuldt eksempel på fransk byggeskik i den allersidste romanske fase. Hen på eftermiddagen kører vi til Heathrow-lufthavnen uden for London. Her går vi ombord i vort SAS-fly, der kl. 19.30 forlader London. Vi lander i Kastrup Lufthavn kl. 22.20.

Rejseleder:

Hans J. Lundager Jensen, dr. theol. født 1953, professor emeritus i Teologi og Religionsvidenskab ved Aarhus Universitet - som har skrevet følgende personlige præsentation: Mine akademiske specialer er Det Gamle Testamente og religionsforskningens historie; men jeg har også undervist i kristendommens historie. Her har jeg særlig interesseret mig for middelalderens former for kristendom, bl.a. dens bygninger, dens billeder og dens rige verden af helgener. Flere oplysninger, herunder om publikationer, på min hjemmeside:

<https://pure.au.dk/portal/da/hj/cas.au.dk>
Hans Jørgen Lundager Jensen har for EIRBY HISTORISKE REJSEMÅL tidligere været rejseleder på rejserne:

"Santiago de Compostella" og
"Fra Bourgogne til Ile-de-France".

Priser/Oplysninger:

Pris: kr. 18.710,-

Prisen inkluderer:

Flyrejse København - Paris / London - København.

Halvpension (bestående af morgenmad samt et hovedmåltid). Dog er dag 2 og 4 med kvartpension.

Overnatning på 3- og 4-stjernede hoteller i delt dobbeltværelse med bad/toilet.

De i programmet anførte transporter.

Samtlige udflugter inkl. entreer.

Dansk faglig rejseleder (Hans Jørgen Lundager Jensen).

Dansk teknisk rejseleder.

Bidrag til Rejsegarantifonden.

Dansk, fransk og britisk statsafgift.

Samtlige lufthavnsafgifter.

Drikkepenge til chauffører.

Lokale afgifter og skatter.

Tillæg for enkeltværelse kr. 2.910,-

Øvrige oplysninger

For øvrige praktiske oplysninger, se venligst "Det med småt".

eirby

HISTORISKE REJSEMÅL

EHR Rejser ApS · Tlf. +45 23 71 88 46 · Email: eirby@eirby.dk
Registreret i Rejsegarantifonden (nr. 3613)